

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ІНІ соціології та медіакомунікацій
Кафедра соціології

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ ВИКОНАННЯ КУРСОВИХ, ЛАБОРАТОРНИХ, ПРАКТИЧНИХ,
САМОСТІЙНИХ РОБІТ ТОЦО
з курсу
«ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИСЕРТАЦІЙНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ З СОЦІОЛОГІЇ»

Розробник:
доктор соціологічних наук,
професор Людмила СОКУРЯНСЬКА

Харків – 2025

ЗМІСТ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	3
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	5
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ	7
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ	7
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ	8
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	9

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1.

Наукове (дисертаційне) дослідження: поняття сутність, принцип організації та етапи проведення

1. Сутність, принципи та особливості наукового пізнання світу.
2. Об'єкт, предмет, мета, завдання та функції науки.
3. Різновиди наукових досліджень: фундаментальні, прикладні, теоретичні, емпіричні, експериментальні, описові, аналітичні, пошукові тощо.
4. У чому полягає сутність наукового, зокрема дисертаційного, дослідження?
5. Що таке етика наукової діяльності. Схарактеризуйте професійний етос науковця-соціолога в сучасній Україні.
6. Розкрийте сутність, мету та завдання наукового дослідження.
7. Специфічні особливості дисертації як різновиду наукового дослідження.
8. Назвіть головні етапи підготовки та написання дисертаційної роботи за спеціальністю 054 – Соціологія.

Семінарське заняття 2.

Соціальна реальність як об'єкт дисертаційного дослідження з соціології

1. Що таке соціальна реальність?
2. П. Бергер та Т. Луман про соціальне конструювання реальності.
3. Детермінізм та індетермінізм соціальної реальності.
4. Назвіть основні підходи та методи аналізу соціальної реальності.
5. У чому полягають переваги соціологічного аналізу соціальної реальності?
6. Фіксація сучасного стану соціальності, функція поняття «соціальна реальність» в умовах сучасного глобалізованого світу, що експоненційно змінюється.
7. Соціальна реальність в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну та загрози світового воєнного конфлікту.
8. Визначте, які саме елементи соціальної реальності будуть досліджені в межах Вашої дисертаційної роботи.

Семінарське заняття 3.
Теорія і методологія дисертаційного дослідження зі спеціальності
054 «Соціологія»

1. Як співвідносяться поняття «концепт», «поняття», «концепція», «теорія», «парадигма», «методологія»?
2. Рівні методології: філософський, загальнонауковий, спеціально-науковий: спільне та відмінне.
3. Сучасні соціологічні теорії: проблеми визначення та демаркації.
4. Поясніть, чому в наш час у соціології відбуваються зрушення в бік активістських і постмодерністських теорій?
5. Чому постмодернізм викликає необхідність нового підходу до соціологічного знання?
6. Чим відрізняються чотири типи соціологічних теорій (за П. Штомпкою)?
7. У чому полягає сутність соціологічних метапарадигм та яку роль вони відіграють у соціологічному пізнанні соціальної реальності?
8. Поняття методологічної травми соціолога.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота передбачає поетапну підготовку презентації теоретико-методологічних засад дисертаційних досліджень аспіранта, в якій мають бути представлені такі елементи:

- проблемна ситуація, що зумовила необхідність проведення дисертаційного дослідження, тобто його актуальність;
- теорія та методологія дисертаційної роботи;
- елементи соціальної реальності, які підлягатимуть вивченню в межах дисертації, її об'єкт, предмет;
- мета та завдання дисертаційного дослідження;
- гіпотези дослідження;
- методи емпіричного дослідження за проблематикою дисертації, які відповідають її теоретико-методологічним засадам.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Лекція 1. Наукове (дисертаційне) дослідження: поняття сутність, принцип організації та етапи проведення

1. У чому полягає сутність наукового, зокрема дисертаційного, дослідження?
2. Що таке етика наукової діяльності. Схарактеризуйте професійний етос науковця-соціолога в сучасній Україні.
3. Розкрийте сутність, мету та завдання наукового дослідження.
4. Специфічні особливості дисертації як різновиду наукового дослідження.
5. Назвіть головні етапи підготовки та написання дисертаційної роботи за спеціальністю 054 – Соціологія.

Лекція 2. Соціальна реальність як об'єкт дисертаційного дослідження з соціології

1. Що таке соціальна реальність?
2. Назвіть основні підходи та методи аналізу соціальної реальності.
3. У чому полягають переваги соціологічного аналізу соціальної реальності?
4. Визначте, які саме елементи соціальної реальності будуть досліджені в межах Вашої дисертаційної роботи.

Лекція 3. Теорія і методологія дисертаційного дослідження зі спеціальності 054 «Соціологія»

1. Як співвідносяться поняття «концепт», «поняття», «концепція», «теорія», «парадигма», «методологія»?
2. Поясніть, чому в наш час у соціології відбуваються зрушення в бік активістських і постмодерністських теорій?
3. Чому постмодернізм викликає необхідність нового підходу до соціологічного знання?
4. Чим відрізняються чотири типи соціологічних теорій (за П. Штомпкою)?
5. У чому полягає сутність соціологічних метапарадигм та яку роль вони відіграють у соціологічному пізнанні соціальної реальності?

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

ЗАВДАННЯ ДО КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Завдання до контрольної роботи № 1

1. Визначити проблемну ситуацію, що зумовлює необхідність Вашого дисертаційного дослідження; опишіть її онтологічний та гносеологічний аспекти.
2. Довести та сформулювати актуальність теми Вашої дисертаційної роботи.
3. Визначити мету, завдання, об'єкт та предмет Вашої дисертації.

Завдання до контрольної роботи № 2

1. Сформулювати гіпотези Вашого дисертаційного дослідження.
2. Окреслити основні напрямки пошуку теоретико-методологічних засад Вашої дисертаційної роботи.
3. Схарактеризувати методи емпіричного дослідження обраної проблеми, що відповідають визначеній Вами теоретико-методологічній базі роботи.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поясніть, чому саме таку соціологічну теорію (теорії) та методологію Ви обрали в якості теоретико-методологічної бази свого дисертаційного дослідження?
2. У чому полягають евристичні можливості обраної Вами теоретико-методологічної бази дисертаційної роботи?
3. Яке нове знання може бути отримано при застосуванні обраних теорії та методології до аналізу досліджуваної Вами проблеми?
4. Обґрунтуйте вибір методів емпіричного дослідження обраної проблеми. Доведіть їхню відповідність теоретико-методологічній базі Вашої дисертації.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

- Характеристики відповідей при виконанні самостійної роботи, на семінарах, на питання поточного і підсумкового контролю (елементарні, фрагментарні, повні, логічні, доказові, обґрунтовані, творчі);
- якість знань (правильність, повнота, осмисленість, глибина, системність, узагальненість);
- рівень володіння мисленнєвими операціями (вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки щодо теоретико-методологічних засад дисертаційного дослідження);
- досвід творчої діяльності (вміння виявляти проблемну ситуацію, формулювати теоретичні підходи до її вирішення, застосовувати логіку їхньої перевірки, обґрунтовувати висновки).

Результати навчальної діяльності оцінюватимуться за 100-бальною шкалою (з навчальної дисципліни в цілому).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 142 с.
2. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
3. Головаха Є. Соціологічне знання: специфіка, критерії науковості та перспектива розвитку. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2004. № 1. С. 5-13.
4. Каламбет С. В., Іванов С. І., Півняк Ю. В. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Дніпро: Вид-во Маковецький, 2015. 191 с.
5. Конверський А. Є. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / А. Конверський, В. Лубський, Т. Горбаченко, В. Бугров, І. Кондратьєва, О. Руденко, К. Юштин. За ред. А. Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
6. Кононов І. Ф. Теоретична соціологія. Курс лекцій. Т.1. Соціальність та її форми : підручник для студ. вищ. навч. закл. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2013. 576 с.
7. Корягін М. В., Чік М. Ю. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Алерта, 2014. 620 с.
8. Навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни «Організація та методологія наукових досліджень» для аспірантів (здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії) / уклад.: О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків : Право, 2019. 40 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16744/1/53%20NMP_OMND_Danilyan_2019.pdf
9. Соболевська М. О. Рефлексивні процеси в сучасній теоретичній соціології: навч. посіб. Київ : Міленіум. 2020. 108 с. Соціологічна теорія: традиції та сучасність : навчальний посібник / за ред. А. Ручки. Київ : ІС НАНУ, 2007. С. 7-49.
10. Соціологічна теорія: традиції та сучасність : навчальний посібник / за ред. А. Ручки. Київ : ІС НАНУ, 2007. С. 7-49.
11. Стандарт вищої освіти: третій (освітньо-науковий) рівень, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 054 Соціологія. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/854/854544/054-Sotsiologhiya_dokt_filosof_30_12.pdf
12. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2022: колективна монографія / за ред. Є. Головахи, С. Макеєва. Київ: НАН України, Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.
13. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2023 : Колективна монографія / за ред. Є. Головахи, С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2023. 344 с.

14. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2024: Колективна монографія/ С.Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. члена-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, члена-кор. НАН України, д. соц. н. С. Дембіцького. Київ: Інститут соціології НАН України, 2024. 450 с.
15. Штомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства : підручник / пер. з пол. Львів : Колір ПРО, 2020. 799 с.
- 16.Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.
- 17.Яковенко Ю. І. Методологічна травма в соціологічних полях України. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2018. Випуск 39. С. 9-27.

Допоміжна література

1. Bakirov V., Sokurianska L. Sociology in Ukraine: institutional status and research agenda. *Український соціологічний журнал*. 2019. Вип. 22. С. 7-15.
2. Бакуменко В. Д., Руденко О. М. Інноваційні фільтри в науковому пізнанні суспільних процесів. *Науковий вісник АМУ. Серія : Управління*. Київ : ВПЦ АМУ, 2009. Вип. 2 (8). С. 19-26.
3. Ворона В. Академічна соціологія в Україні (1918 – 2018). У 2-х томах. Т.1. Історія становлення та розвитку. Київ : Інститут соціології НАН України. 2018. 526 с.
4. Глобальні модерності / за ред. М. Фезерстоуна, С. Леща, Р. Робертсона; пер. з англ. Т. Цимбал. Київ : Ніка-Центр. 2008. 400 с.
5. Кримський С. Наука як феномен цивілізації. *Вісник Національної академії наук України*. 2003. № 3. С. 7-20.
6. Марцин В. С., Міценко Н. Г., Даниленко О. А. та ін. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. Львів : Ромус-Поліграф, 2002. 128 с.
<http://kist.ntu.edu.ua/textPhD/osNaukDos.pdf>
7. Пандемія COVID – 19 в Україні: соціальні наслідки / за наук. ред. В.П.Степаненка. ТОВ НВП «Інтерсервіс». 2021. 431 с.
8. Сидоренко Н. М., Волобуєва А. М. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / наук. ред. В.В. Різун; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка. Київ : ВПЦ «Київ. ун-т», 2016. 211 с.
9. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. Київ : НАДУ, 2008. 184 с.
10. Танчер В. В. Пошуки шляхів інтеграції соціологічного знання. *Соціологія : навчальний посібник*. Вид. 4-те. Київ : Знання, 2008. С. 412-417.
11. Тарасенко В. Соціальне, суспільне та соціологічне пізнання. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2006. № 4. С. 52-68.
12. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2004. 240 с.
13. Що потрібно знати про плагіат: посібник з академічної грамотності та етики для «чайників» / Східноукраїнський фонд соціальних досліджень;

укладач

О. О. Гужва.

2012.

URL:<https://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/7681>

14. Wealington B. L., Cunninham C. J. L., Pittenger D. J. Research methods for the behavioral and social sciences. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, 2010. 647 p.

Інтернет-ресурси

- Щорічник Міжнародної соціологічної асоціації (МСА) — "Annual Review of Sociology" - <http://www.annualreviews.org/loi/soc>
- ННІ соціології та медіакомунікацій, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна – <http://socio.karazin.ua>

Журнали:

- Соціологія: теорія, методи, маркетинг <http://stmm.in.ua/archive/>
- Український соціологічний журнал <https://periodicals.karazin.ua/usocjour>
- Український соціум <https://ukr-socium.org.ua/uk/>
- American Journal Of Sociology <https://www.journals.uchicago.edu/loi/ajs>
- Current Sociology <https://journals.sagepub.com/home/csi>
- International Sociology <https://journals.sagepub.com/home/iss>
- European Sociological Review <https://academic.oup.com/esr>